

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در دبیرستان‌های دخترانه شهر تبریز

دکتر غلامرضا گل محمد نژاد بهرامی*

مولود مهدوی**

چکیده: پژوهش حاضر به منظور بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در دبیرستان‌های دخترانه شهر تبریز انجام شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر تبریز تشکیل می‌دهند. برای انتخاب نمونه‌ی معرف از جامعه، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی استفاده شد. در این تحقیق، نواحی پنجگانه آموزش و پرورش شهر تبریز، بعنوان پنج طبقه در نظر گرفته شده و به نسبت هر طبقه نمونه برداری انجام شد و بر این اساس از میان دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر تبریز ۳۲۵ نفر دبیر به طور تصادفی انتخاب شده‌اند. ابزارهای اندازه‌گیری پژوهش حاضر عبارت‌اند از پرسشنامه استاندارد مدیریت دانش سازمانی فیلیس و همکاران (۲۰۰۰)^۱ که مشتمل بر ۲۲ سوال می‌باشد و فرایند مدیریت دانش را بر اساس پنج بُعد کسب دانش، ثبت دانش، انتقال دانش، خلق دانش و کاربرد دانش در سازمان می‌سنجد و نیز پرسشنامه سنجش سرمایه اجتماعی ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸) که مشتمل بر ۲۶ سوال می‌باشد. پس از بررسی روایی و پایایی پرسشنامه‌ها، در اختیار آزمودنی‌ها قرار گرفتند. نهایتاً پس از گردآوری داده‌ها و به منظور آزمون فرضیه‌های تحقیق و برای تعیین همبستگی با توجه به نوع توزیع داده‌ها از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که میان سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در دبیرستان‌های دخترانه شهر تبریز رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و مولفه‌های پنجگانه مدیریت دانش از قبیل ثبت دانش، انتقال دانش، خلق دانش و کاربرد دانش، رابطه معنی‌دار و مستقیم وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، مدیریت دانش، کسب دانش، خلق دانش، ثبت دانش.

مقدمه

در سال‌های اخیر، سازمان‌ها و شرکت‌های مختلف، پیوستن به روند دانش را آغاز کرده‌اند و مفاهیم جدیدی چون کار دانشی^۲، دانشکار^۳، مدیریت دانش^۴ و سازمان‌های دانشی^۵، خبر از شدت یافتن این روند می‌دهند. پیتر دراکر^۶، با به کارگیری این واژگان خبر از ایجاد نوع جدیدی از سازمان‌ها می‌دهد که در آنها به جای قدرت بازو، قدرت ذهن حاکمیت دارد. بر

* استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

** کارشناس ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

1- Fliess & etal

2 - knowledge work

3 - knowledge worker

4 - knowledge management

5 - knowledge Organization

6- Peter Draker

اساس این نظریه در آینده جوامعی می‌توانند انتظار توسعه و پیشرفت داشته باشند که از دانش بیشتری برخوردار باشند. سازمان دانشی به توانمندی‌هایی دست می‌یابد که قادر است از نیروی اندک، قدرتی عظیم بسازد (الوانی و دانایی فرد، ۱۳۸۰، ۲۸۳).

تغییرات مستمر دانش، وضعیت عدم تعادل جدیدی برای سازمان‌ها به وجود آورده است. جریان بی‌پایان دانش، بازارها را در حالت تغییر مداوم قرار داده که این امر سازمان‌ها را ملزم به تغییرات مستمر می‌کند (مشبکی و زارعی، ۱۳۸۲، ۳۹).

مدیریت دانش از یک طرف با جذب دانش‌های جدید به درون سیستم و از طرفی دیگر با اداره مؤثر آن دانش‌ها می‌تواند مهمترین عامل تغییر یک سازمان باشد. در این راستا تعاملات و کنش‌های ارتباطی بین اعضا یک سیستم می‌تواند مهم‌ترین نقش را برعهده داشته باشد. این تعاملات امروزه در قالب مفهوم سرمایه اجتماعی، بسیاری از سیاست‌گذاران و مدیران را به خود مشغول نموده است. با شروع هزاره سوم با حجم قابل توجهی از منابع و متون مرتبط با سرمایه اجتماعی سر و کار داریم (عبداللهی و موسوی، ۱۳۸۶، ۱۹۸).

بیان مساله

در محیط رقابتی امروز، نیاز سازمان‌ها به دارایی‌های دانشی نسبت به گذشته شدت چشمگیری یافته است. غیرقابل تقلید بودن، کمیاب بودن، ارزشمند بودن و غیرقابل جایگزین بودن از ویژگی‌های این دارایی‌های دانشی؛ همراه با ظهور رویکردها و مفاهیمی چون مدیریت دانش، سرمایه فکری، دارایی نامشهود، دیدگاه دانشگرا به سازمان، و نیز کثرت تحقیقات دانشگاهیان و دست‌اندرکاران اجرایی، همگی گویای اهمیت فزاینده منابع دانشی در سازمان‌ها می‌باشند (انواری و شهائی، ۱۳۸۸، ۴).

داونپورت و پروساک^۱ (۱۹۹۸)، مدیریت دانش را تلاش برای کشف دارایی نهفته در ذهن افراد و تبدیل این گنج پنهان به دارایی سازمانی می‌دانند، بطوریکه مجموعه وسیعی از افرادی که در تصمیم‌گیری‌های سازمان دخیل هستند به این ثروت دسترسی داشته و بتوانند از آن استفاده کنند. مدیریت دانش دارای دو وجه اداره دانش و توانایی خلق دانش جدید است. هدف از وجه اول، تدارک اطلاعات مورد نیاز افراد متقاضی در زمان مناسب است. وجه دوم، شامل فعالیت‌های اکتساب، تلفیق، توزیع، کاربرد و خلق دانش برای بهبود عملیات سازمان می‌باشد. پیشرفت‌های اخیر در فناوری اطلاعات، هزینه‌های مدیریت داده را به میزان قابل توجهی کاهش

داده است. این پیشرفت‌ها مفاهیم سازمان یادگیرنده، سازمان‌های دانشی و مدیریت دانش را وارد ادبیات مدیریت و سازمان کرده است. سازمان‌ها با بکارگیری استراتژی‌های مدیریت دانش امکان نوآوری در فرایندها، فعالیت‌ها، محصولات و خدمات خویش را فراهم آورده‌اند و در نتیجه موقعیت رقابتی خویش را بهبود می‌بخشند. شناخت عوامل اثرگذار بر مدیریت دانش سازمانی از جمله اقدامات اولیه در بکارگیری اثربخش سرمایه‌های فکری سازمان است. نظر به این که، کلیه‌ی سازمان‌های آموزشی، دانش را در بطن و متن خود دارند و طی روند روزمره اطلاعات را پردازش و به دانش تبدیل می‌کنند و با در آمیختن با ارزش‌ها، راهبردها و تجارب، مبنای تصمیم‌گیری و اقدامات آینده‌ی سازمان را شکل می‌دهند. آن چه در این فرایند مهم است، آگاهی و دانش آفرینی آگاهانه است. در این بین مدارس در نقش سازمان‌های دانش محور، عمدتاً فعالیت‌های اصلی خود را معطوف به یادگیری، خلق و نشر دانش می‌کنند. از طرف دیگر سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوینی است که نقش بسیار مهمتری نسبت به سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمان‌ها و جوامع ایفا می‌کند. امروزه در جامعه‌شناسی و اقتصاد و به تازگی در مدیریت و سازمان، مفهوم سرمایه اجتماعی به صورت گسترده‌ای مورد استفاده قرار گرفته است (الوانی و دیگران، ۱۳۸۶).

اندیشه اصلی سرمایه اجتماعی این است که خانواده، دوستان و همکاران، دارایی بسیار مهمی را تشکیل می‌دهند که یک فرد می‌تواند در شرایط بحرانی آنها را به کار گیرد، از آنها بهره گیرد و یا برای منافع مادی استفاده نماید. مفهوم سرمایه اجتماعی به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبعی با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود (پوتنام و گوس^۱، ۲۰۰۲، ۹).

مدارس به عنوان مجموعه‌ای از دبیران، کارکنان و دانش‌آموزان مجموعه‌ای منسجم را تشکیل می‌دهند که در آن ارتباط و همکاری و اعتماد به عنوان متغیرهای موثر بر موفقیت عملکرد این واحدها به حساب می‌آید. در همین راستا با توجه به تعاریف و ابعاد مدیریت دانش بر سازمان‌ها و نیز سرمایه اجتماعی که در هر دو بر ارتباطات و تعاملات میان افراد تأکید می‌شود و هر دو نیز از اهمیت قابل توجهی در سازمان برخوردارند، این تحقیق به دنبال بررسی چگونگی رابطه بین مدیریت دانش و سرمایه اجتماعی در دبیرستان‌های دخترانه شهر تبریز می‌باشد. در این راستا سوال اصلی این تحقیق عبارت است از اینکه چه رابطه‌ای بین مدیریت دانش و سرمایه اجتماعی در دبیرستان‌های دخترانه شهر تبریز وجود دارد؟

اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

مدیریت موثر دانش در مدارس، به مثابه بخشی ضروری و اساسی در موفقیت سازمان، دامنه‌ی گسترده‌ای از ایده‌های سازمانی، شامل نوآوری‌های راهبردی، اقتصادی، رفتاری و مدیریتی را دربر می‌گیرد. در جهان امروز که تولید کالاها و ارائه‌ی خدمات به شدت دانش مدار شده‌اند، دانش، کلیدی برای کسب مزیت رقابتی به شمار می‌رود (زعفریان و دیگران، ۱۳۸۷، ۷۶).

مدیریت دانش سازمانی یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت شرکت‌ها در شرایط رقابتی و عصر اطلاعات است. اهمیت این موضوع به حدی است که امروزه شماری از سازمان‌ها، دانش خود را اندازه‌گیری می‌کنند و به منزله سرمایه فکری سازمان و نیز شاخصی برای درجه‌بندی شرکت‌ها در گزارش‌های خود منعکس می‌کنند (موسوی، ۱۳۸۴، ۲۳-۱۲). این مؤسسه‌ها، استقرار مدیریت دانش در سازمان را، به عنوان بخشی از راهبرد سازمان، ضروری می‌دانند (حسن زاده، ۱۳۸۵، ۸۲-۵۸).

انتقال اطلاعات و دانش در سطح کلان و خرد بین افراد و سازمان‌ها بستگی به افرادی دارد که این انتقال را تسهیل و تسریع می‌کنند. در نتیجه تمام عواملی که مشوق ارتباط بین فردی و یا مانع آن باشد بر مبادلات اطلاعاتی افراد نیز تأثیر گذار خواهد بود. به همین دلیل اهمیت ارتباطات و تعاملات مبتنی بر اعتماد میان افراد در گسترش و کاربرد دانش مورد تأکید قرار گرفته است. در چنین فضایی است که سرمایه اجتماعی به عنوان جنبه‌ای از ساخت اجتماعی می‌تواند اهمیت یابد. لذا تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش امری ضروری به نظر می‌رسد. در این بین، مدارس به دلیل اهمیت و جایگاهی که در توسعه اجتماعی، اقتصادی و ... هر کشوری بر عهده دارند، نیازمند توجه جدی به سرمایه اجتماعی نیروی انسانی شاغل در مدارس می‌باشند، چرا که با وجود سرمایه اجتماعی بالا، همان‌گونه که اشاره گردید، مدیریت مؤثر دانش امکان‌پذیر خواهد بود. از طرفی محقق با شناختی که از جامعه زنان و دختران دارد، ضرورت بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش را در دبیرستان‌های دخترانه شهر تبریز احساس نموده و لذا تعیین این رابطه را در دبیرستان‌های دخترانه ضروری می‌داند.

اهداف تحقیق

هدف اصلی تحقیق حاضر عبارت از است تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش دبیران در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز، در این راستا اهداف فرعی زیر نیز دنبال می شود:

- ۱- تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و کسب دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز
- ۲- تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و ثبت دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز
- ۳- تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و انتقال دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز
- ۴- تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و خلق دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز
- ۵- تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و کاربرد دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

دانش

پیچیدگی مفهوم دانش باعث شده است که دیدگاه های مختلفی در خصوص آن شکل بگیرد. رادینگ معتقد است که برای برخی، دانش سازمانی فرزاندگی است که نتیجه یادگیری و تجربه است، برای برخی دیگر دانش سازمانی فقط یادگیری یا فقط تجربه است، برای برخی دیگر دانش سازمانی، اطلاعات یا داده می باشد. دانش، فراتر از داده ها و اطلاعات است. تراگل^۱، دانش را اینگونه تعریف نموده است: دانش = اطلاعات + درک اطلاعات داونپورت و پروساک^۲ در مقاله ای با عنوان «اصول مدیریت دانش» دانش را اینگونه تعریف کرده اند:

«ترکیبی منعطف و قابل تبدیل از تجارب، ارزشها، اطلاعات معنی دار و بینش های متخصصان که چارچوبی را برای ارزیابی و انسجام اطلاعات و تجارب جدید ارائه می دهد.»

بلاکلی^۳ هم در تعریف دانش گفته است که: دانش، یعنی موضوعی چند لایه، پیچیده، پویا و انتزاعی که در ذهن انسان نهفته است. تعریف دانش در این تحقیق مبتنی بر تعریف هوپر^۴ و نوناکا^۵ از دانش است. آنها معتقدند که دانش عبارت است از اعتقاد و باوری که منجر به افزایش توان بالقوه پدیده ها برای اقدامات و تصمیمات اثربخش می شود (ابطحی و صلواتی، ۱۳۸۵، ۹).

1 - Truggle

2 - Davenport & Prusak

3 - Blackler

4- Huber

5 - Nonaka

مفهوم مدیریت دانش

مالهوترا تعریف خود از مدیریت دانش را اینگونه ارائه می‌دهد: «مدیریت دانش، فرآیندی است که بواسطه آن سازمان‌ها در زمینه یادگیری (درونی کردن دانش) کدگذاری دانش (بیرونی کردن دانش) و توزیع و انتقال دانش، مهارت‌هایی را کسب می‌کنند» (همان منبع، ۲۰).

هالس^۱ (۲۰۰۱) مفهوم مدیریت دانش را در ارتباط با مفاهیم داده اطلاعات و دانش مطرح می‌سازد. وی معتقد است که مشکل اصلی در زمینه مدیریت دانش این است که سازمان‌ها نمی‌دانند که چگونه داده‌ها را به اطلاعات و اطلاعات را به دانش تبدیل کنند لذا بسیاری از سازمان‌ها در حد مدیریت داده و مدیریت اطلاعات باقی مانده‌اند. هالس، مدیریت دانش را فرآیندی می‌داند که سازمان‌ها به واسطه آن توانایی تبدیل داده به اطلاعات و اطلاعات به دانش را پیدا کرده و همچنین قادر خواهند بود دانش کسب شده را به گونه‌ای مؤثر در تصمیم‌های خود به کار گیرند (ابطحی و صلواتی، ۱۳۸۵، ۳۴).

همچنین بهات^۲ (۲۰۰۱)، چرخه مدیریت دانش را شامل فعالیت‌های کسب، ثبت، انتقال، خلق و کاربرد دانش در سازمان می‌داند (الوانی و دیگران، ۱۳۸۶، ۴۳).

سرمایه اجتماعی

از آنجایی که انسان‌ها از طریق روابطی که با یکدیگر برقرار می‌سازند سعی دارند تا نیازمندی‌های خود را تأمین و اهداف مورد نظر را محقق نمایند، پدیده‌ای به نام «جامعه»^۳ شکل می‌گیرد. برقراری رابطه میان افراد باعث می‌شود تا اطلاعات، بین افراد مبادله شود و افراد جامعه در قالب شبکه‌های مختلف اجتماعی از قبیل همسایگان، دوستان، شبکه‌های خویشاوندی، خانواده و غیره به تعریف و تحقق منافع جمعی اقدام کنند و با مشارکت فعالانه در اجتماع، سعی در بهبود کیفیت زندگی فردی و جمعی خود نمایند. هر چه روابط از استحکام بیشتر و از کیفیت و کمیت بالاتری برخوردار بوده و نظامندتر و هماهنگ‌تر عمل نماید ما شاهد دستیابی به اهداف جمعی در مدت زمانی کوتاه‌تر و با صرف هزینه‌ای کمتر خواهیم بود. در این حالت ما می‌توانیم از سرمایه اجتماعی صحبت به میان آوریم که ترکیب ویژه روابط اجتماعی و نیز کیفیت این روابط است (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۵، ۲۲۸-۲۲۷).

1- Sooknan

2- Hales

3-Behat

4- Society

فرضیه های پژوهش

- فرضیه اصلی پژوهش حاضر عبارت است از: «بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.»
- در راستای فرضیه اصلی تحقیق، فرضیه های ویژه زیر نیز جهت آزمون مطرح شده است.
- ۱- بین سرمایه اجتماعی و کسب دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.
  - ۲- بین سرمایه اجتماعی و ثبت دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.
  - ۳- بین سرمایه اجتماعی و انتقال دانش (تسهیم دانش) در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.
  - ۴- بین سرمایه اجتماعی و خلق دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.
  - ۵- بین سرمایه اجتماعی و کاربرد دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات توصیفی بوده و با توجه به موضوع، ماهیت و فرضیه های پژوهش، روش تحقیق از نوع همبستگی می باشد، زیرا در آن رابطه بین متغیرهای تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین این تحقیق از نظر هدف یک بررسی کاربردی^۱ و از نظر زمانی یک بررسی مقطعی^۲ است. از آنجایی که این تحقیق در یک سازمان واقعی، عینی و زنده (پویا) صورت گرفته و پژوهشگر در شرایط زندگی واقعی یک سازمان حضور پیدا کرده، این پژوهش در حوزه مطالعات میدانی نیز قرار دارد.

جامعه آماری تحقیق

جامعه آماری این تحقیق را کلیه دبیران نواحی پنجگانه مقطع متوسطه دخترانه شهر تبریز در بر می گیرد که در سال ۸۹-۱۳۸۸ طبق آمار گزارش شده آموزش و پرورش، تعداد دبیران این نواحی ۱۵۹۹ نفر می باشد.

روش نمونه گیری و حجم نمونه

برای انتخاب نمونه‌ی معرف از جامعه در تحقیق حاضر، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی استفاده شد. در این تحقیق، نواحی پنجگانه آموزش و پرورش بعنوان پنج طبقه در نظر گرفته و به نسبت هر طبقه نمونه برداری انجام شده است. به عبارت دیگر، به نسبت هر طبقه (در صدهایی که در جدول (۳-۱) محاسبه شده، نمونه برداری انجام گرفته است.

جدول ۱. جامعه و نمونه آماری تحقیق

ناحیه	جامعه آماری دبیران	درصد	نمونه آماری دبیران
۱	۳۳۹	۰/۰۲۱	۶۸
۲	۲۰۷	۰/۰۱۳	۴۲
۳	۴۸۵	۰/۰۳۱	۱۰۱
۴	۳۴۳	۰/۰۲۱	۶۸
۵	۲۲۵	۰/۰۱۴	۴۶
جمع	۱۵۹۹ نفر	۰/۰۱۰۰	۳۲۵ نفر

از آنجایی که در تحقیق حاضر جامعه آماری شامل تمامی دبیران نواحی پنج گانه مقطع متوسطه شهر تبریز می‌باشد، در نتیجه با استفاده از فرمول کوکران تعداد افراد شرکت کننده در این پژوهش ۳۱۰ نفر دبیر محاسبه گردیده و محقق نیز تعداد نمونه آماری خود را ۳۲۵ نفر دبیر در نظر گرفته است.

ابزار گردآوری داده ها

در این تحقیق به منظور تهیه و تدوین مبانی نظری و پیشینه تحقیق از فیش تحقیق استفاده شده است. همچنین، در این پژوهش برای جمع آوری داده های لازم جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق از دو نوع پرسشنامه به شرح زیر استفاده شده است :

- ۱- پرسشنامه استاندارد مدیریت دانش سازمانی فیلیس و همکاران (۲۰۰۰)^۱ که مشتمل بر ۲۲ سوال می باشد و فرایند مدیریت دانش را بر اساس پنج بُعد کسب دانش، ثبت دانش، انتقال دانش، خلق دانش و کاربرد دانش در سازمان می‌سنجد.
- ۲- برای سنجش سرمایه اجتماعی نیز از پرسشنامه طراحی شده سرمایه اجتماعی نهاییت و گوشال (۱۹۹۸) که مشتمل بر ۲۶ سوال می‌باشد استفاده می‌شود.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

تحلیل داده های حاصل از ابزارهای اندازه گیری در دو بخش به شرح زیر صورت پذیرفته است:

الف: تحلیل توصیفی داده‌ها

در این تحقیق از آمار توصیفی برای نشان دادن شاخص های گرایش مرکزی و پراکندگی نظیر فراوانی، درصد، میانگین، واریانس و انحراف معیار استفاده شده و همچنین به منظور ارائه توضیحات لازم از نمودارها و جداول استفاده شده است.

ب: تحلیل استنباطی داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها

از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف، برای تست نرمال بودن توزیع داده‌های مربوط به هر یک از متغیرها استفاده شده است. همچنین در فرضیه اصلی و همچنین فرضیه های اول، دوم، سوم، چهارم، پنجم، برای تعیین همبستگی با توجه به نوع توزیع داده‌ها از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. همچنین تحلیل کلیه عملیات آماری و آزمون فرضیه‌ها، به وسیله نرم افزار SPSS انجام گردید.

یافته های پژوهش

توصیف آماری داده ها

در این بخش توزیع داده های مربوط به سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر ملاک و متغیر مدیریت دانش و مولفه های آن (کسب دانش، ثبت دانش، خلق دانش، انتقال دانش و کاربرد دانش) بعنوان متغیرهای پیش‌بین در گروه نمونه وسیله جدول و نمودارهای مربوط، نمایش داده شده است.

جدول ۱ توصیف داده‌های مربوط به متغیرهای سرمایه اجتماعی، مدیریت دانش و مولفه‌های آن (کسب دانش، ثبت دانش، خلق دانش، انتقال دانش و کاربرد دانش) را نشان می‌دهد.

جدول ۱. توصیف داده های مربوط به سرمایه اجتماعی

متغیر	تعداد	حداقل	حداکثر	نمره	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
سرمایه اجتماعی	۳۲۵	۷۵/۶۰	۱۱۱/۲۰	۱۱۱/۲۰	۱۰۰/۳۰	۸/۴۴	-۰/۴۷۶	۰/۱۹۷
مدیریت دانش	۳۲۵	۴۷/۶۰	۵۹/۴۰	۵۹/۴۰	۵۳/۶۲	۲/۷۶	۰/۳۱۷	-۰/۲۹۳
کسب دانش	۳۲۵	۱۰/۲۰	۱۴/۶۰	۱۴/۶۰	۱۲/۴۰	۰/۹۰	۰/۱۰۸	-۰/۰۱۴
ثبت دانش	۳۲۵	۸/۲۰	۱۱/۴۰	۱۱/۴۰	۹/۹۵	۰/۶۹	-۰/۱۰۸	-۰/۳۴۰
خلق دانش	۳۲۵	۱۱/۰۰	۱۴/۶۰	۱۴/۶۰	۱۲/۴۰	۰/۸۲	۰/۱۷۷	-۰/۰۵۹
انتقال دانش	۳۲۵	۱۰/۴۰	۱۴/۰۰	۱۴/۰۰	۱۲/۱۱	۰/۷۷	-۰/۰۲۶	-۰/۲۰۱
کاربرد دانش	۳۲۵	۵/۸۰	۸/۰۰	۸/۰۰	۶/۷۶	۰/۵۵	۰/۰۱۳	-۰/۷۳۶

آمار استنباطی (بررسی فرضیه‌ها) در این بخش فرضیه‌های تحقیق مورد بررسی و نتایج آن مورد تفسیر قرار گرفته است. برای بررسی فرضیه کلی از رگرسیون چند متغیری و برای بررسی فرضیه های ۱ تا ۵ از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

قبل از بررسی فرضیه‌های تحقیق ابتدا برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون غیرپارامتریک کالموگروف- اسمیرنوف استفاده شد، که نتایج آن نشان می‌دهد توزیع همه متغیرها با توزیع نرمال تفاوت معنی دار نداشته و می‌توان فرض نرمال بودن توزیع آنها را محقق دانست. نتایج آزمون کالموگروف- اسمیرنوف در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. نتایج آزمون کالموگروف-اسمیرنف

متغیر	Z کالموگروف-اسمیرنف	سطح معنی داری
سرمایه اجتماعی	۰/۵۹۵	۰/۸۷۱
مدیریت دانش	۰/۶۵۷	۰/۷۸۱
کسب دانش	۰/۵۵۳	۰/۹۲۰
ثبت دانش	۰/۸۵۹	۰/۴۵۱
خلق دانش	۰/۶۵۱	۰/۷۹۱
انتقال دانش	۰/۶۸۲	۰/۷۴۱
کاربرد دانش	۰/۹۱۶	۰/۳۷۱

آزمون فرضیه اصلی

فرضیه اصلی: بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.

برای بررسی فرضیه کلی از تحلیل رگرسیون چند متغیری به روش اینتر استفاده شد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیری، ضریب همبستگی ۰/۴۹۲ را بین مدیریت دانش (مولفه های مدیریت دانش) و سرمایه اجتماعی را نشان می دهد که با توجه به اطلاعات جدول (۳-۴) این رابطه معنی دار است. این نتیجه، نشان از رد فرضیه صفر و تایید فرضیه اصلی تحقیق دارد (ANOVA) حاصل تحلیل رگرسیون از راه تحلیل واریانس می باشد. بنابراین، بین مدیریت دانش و سرمایه اجتماعی رابطه وجود دارد.

$$(F_{(5,59)} = 3.776, P = 0.005)$$

جدول ۳ ضریب همبستگی و ضرایب تعیین بین مدیریت دانش (مولفه های مدیریت دانش) و سرمایه اجتماعی را نشان می دهد.

جدول ۳. ضریب همبستگی و ضرایب تعیین مدیریت دانش و سرمایه اجتماعی

R	مجذور R	مجذور R اصلاح شده	خطای استاندارد برآورد
۰/۴۹۲	۰/۲۴۲	۰/۱۷۸	۷/۶۵

جدول ۴ تحلیل واریانس (ANOVA) برای تحلیل رگرسیون چند متغیری بین مدیریت دانش (مولفه های مدیریت دانش) و سرمایه اجتماعی را نشان می دهد. همانطور که مشاهده می شود مقدار F برابر با ۳/۷۷۶ و سطح معنی داری آن ۰/۰۰۵ است که معنی دار بوده و فرض صفر رد می شود.

جدول ۴. تحلیل واریانس برای تحلیل رگرسیون چند متغیری

سطح معنی داری	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی	مجموع مجزورات	
۰/۰۰۵	۳/۷۷۶	۲۲۰/۸۳۲	۵۰	۱۱۰۴/۱۶۰	رگرسیون
		۵۸/۴۸۷	۲۷۴	۳۴۵۰/۷۲۹	باقیمانده
			۳۲۴	۴۵۵۴/۸۸۹	کل

اطلاعات به دست آمده در مورد مولفه های مدیریت دانش در ارتباط با سرمایه اجتماعی که در جدول شماره ۵ آمده است نشان می دهد تنها مولفه کاربرد دانش دارای ضریب معنی دار در ارتباط با سرمایه اجتماعی است و ضرایب سایر مولفه های مدیریت دانش معنی دار نیست.

جدول ۵. مولفه های مدیریت دانش در ارتباط با سرمایه اجتماعی

سطح معنی داری	t	ضرایب استاندارد نشده		B	
		ضرایب استاندارد شده	خطای استاندارد		
		بتا			
۰/۰۵۰	۱/۹۹۷	---	۱۸/۹۷۳	۳۷/۸۹۶	مقدار ثابت
۰/۴۳۹	-۰/۷۸۰	-۰/۱۱۰	۱/۳۱۳	-۱/۰۲۴	کسب دانش
۰/۵۹۸	۰/۵۳۰	۰/۰۹۰	۲/۰۸۳	۱/۱۰۵	ثبت دانش
۰/۳۳۹	۰/۹۶۴	۰/۱۶۱	۱/۷۱۷	۱/۶۵۶	خلق دانش
۰/۷۷۱	۰/۲۹۳	۰/۰۴۴	۱/۶۲۷	۰/۴۷۶	انتقال دانش
۰/۰۱۲	۲/۵۹۷	۰/۳۶۳	۲/۱۵۳	۵/۵۹۰	کاربرد دانش

آزمون فرضیه های ویژه

فرضیه یکم: بین سرمایه اجتماعی و کسب دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.

برای بررسی فرضیه بالا از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. چنانکه در جدول شماره ۶ مشاهده می شود میزان ضریب همبستگی ۰/۰۷۱ بوده و سطح معنی داری آن ۰/۵۷۶ است. بنابراین، فرضیه صفر رد نشده و فرضیه تحقیق تایید نمی شود و نمی توان گفت بین دو متغیر مذکور رابطه وجود دارد.

جدول ۶. ضریب همبستگی فرضیه یکم پژوهش

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	تعداد
سرمایه اجتماعی و کسب دانش	۰/۰۷۱	۰/۵۷۶	۳۲۵

فرضیه شماره ۲: بین سرمایه اجتماعی و ثبت دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.

برای بررسی فرضیه دوم نیز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. چنانکه در جدول شماره ۷ مشاهده می شود میزان ضریب همبستگی ۰/۳۱۳ بوده که در سطح ۰/۰۱۱ معنی دار است. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه تحقیق تایید شده و با اطمینان تقریباً ۹۹ درصد می توان گفت بین دو متغیر مذکور رابطه مستقیم وجود دارد.

جدول ۷. ضریب همبستگی فرضیه دوم پژوهش

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	تعداد
سرمایه اجتماعی و ثبت دانش	۰/۳۱۳	۰/۰۱۱	۳۲۵

فرضیه شماره ۳: بین سرمایه اجتماعی و انتقال دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.

برای بررسی فرضیه سوم نیز همانند دو فرضیه قبلی از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتیجه آن در جدول زیر مشاهده می شود. چنانکه مشاهده می شود میزان ضریب همبستگی ۰/۳۲۲ بوده و سطح معنی داری آن ۰/۰۰۹ است. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه تحقیق تایید شده و با اطمینان بیش از ۹۹ درصد می توان گفت بین دو متغیر مذکور رابطه مستقیم وجود دارد. در جدول ۸ ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی و انتقال دانش آمده است.

جدول ۸. ضریب همبستگی فرضیه سوم پژوهش

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	تعداد
سرمایه اجتماعی و انتقال دانش	۰/۳۲۲	۰/۰۰۹	۳۲۵

فرضیه شماره ۴: بین سرمایه اجتماعی و خلق دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.

برای بررسی فرضیه چهارم نیز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. چنانکه در جدول شماره ۹ مشاهده می شود میزان ضریب همبستگی ۰/۲۷۴ بوده که در سطح ۰/۰۲۷ معنی دار است. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه تحقیق تایید شده و با اطمینان بیش از ۹۵ درصد می توان گفت بین دو متغیر مذکور رابطه مستقیم وجود دارد.

جدول ۹. ضریب همبستگی فرضیه چهارم پژوهش

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	تعداد
سرمایه اجتماعی و خلق دانش	۰/۲۷۴	۰/۰۲۷	۳۲۵

فرضیه شماره ۵: بین سرمایه اجتماعی و کاربرد دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز رابطه وجود دارد.

برای بررسی فرضیه پنجم هم از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. همانطور که در جدول شماره ۱۰ مشاهده می شود میزان ضریب همبستگی ۰/۴۵۱ بوده و سطح معنی داری آن ۰/۰۰۰ است. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه تحقیق تایید شده و با اطمینان بیش از ۹۹ درصد می توان گفت بین دو متغیر مذکور رابطه مستقیم وجود دارد.

جدول ۱۰. ضریب همبستگی فرضیه پنجم پژوهش

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	تعداد
سرمایه اجتماعی و کاربرد دانش	۰/۴۵۱	۰/۰۰۰	۳۲۵

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی تحقیق

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیری، ضریب همبستگی ۰/۴۹۲ را بین مدیریت دانش (مولفه های مدیریت دانش) و سرمایه اجتماعی را نشان می دهد که با توجه به اطلاعات جدول (۳-۴)، این رابطه معنی دار است پس، می توان نتیجه گرفت بین مدیریت دانش و سرمایه اجتماعی در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز همبستگی مثبت و معنی دار وجود دارد.

پژوهش های قبلی، مطالب برگرفته شده از مبانی نظری و شواهد تجربی مرتبط با موضوع این پژوهش در برخی موارد نشان می دهد که بین سرمایه اجتماعی و برخی اقدامات مدیریت دانش در سازمان های مختلف، رابطه معنی داری وجود داشته است. در راستای تأیید و تفسیر نتیجه بدست آمده، الوانی و همکارانش (۱۳۸۶) در تحقیقی تحت عنوان بررسی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه مدیریت دانش سازمانی در شرکت داده پردازی ایران، در نتایج تحقیق خود نشان دادند که وجود سرمایه اجتماعی در گروه های سازمانی شرکت داده پردازی ایران، بر توسعه فعالیت های نرم مدیریت دانش شامل فعالیت های انتقال و خلق دانش تاثیر مثبت داشته است. به عبارت دیگر، میان سرمایه اجتماعی شرکت و توسعه فعالیت های نرم مدیریت دانش رابطه مثبت و معنی داری مشاهده شده است. هرچند سرمایه اجتماعی شرکت مذکور بر

توسعه فعالیت های سخت مدیریت دانش در این شرکت، شامل فعالیت های کسب، ثبت و کاربرد دانش اثرگذار نبوده است. با توجه به مطالب ذکر شده و نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی یکم، می توان چنین اظهار نمود که میان سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش از دید دبیران دبیرستان های دخترانه شهر تبریز، رابطه وجود دارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی اول

برای بررسی این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. چنانکه در جدول شماره ۶ مشاهده شد میزان ضریب همبستگی میان سرمایه اجتماعی و کسب دانش در دبیرستان های مورد مطالعه، رابطه معنی داری وجود ندارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی دوم

برای بررسی این فرضیه نیز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. همانطور که در جدول شماره ۶ مشاهده شد، میزان ضریب همبستگی میان سرمایه اجتماعی و ثبت دانش در دبیرستان های مورد مطالعه، رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر، نتایج حاصل از آزمون این فرضیه نشان می دهد که میان سرمایه اجتماعی دبیرستان های دخترانه و مولفه های ثبت دانش نظیر وجود روش مدونی برای حفظ مستندات، وجود مکانیزم حفاظت از مستندات و اطلاعات سازمان و بروز رسانی و نگه داری مناسب اطلاعات و دانش سازمان، رابطه معنی دار و مستقیمی وجود دارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی سوم

برای آزمون این فرضیه نیز بهترین روش استفاده از ضریب همبستگی پیرسون بود. بر اساس آزمون انجام گرفته و همانطور که در جدول شماره ۶ مشاهده شد میزان ضریب همبستگی میان سرمایه اجتماعی و انتقال دانش در دبیرستان های مورد مطالعه، رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد. در رابطه با آزمون این فرضیه، چنین می توان نتیجه گرفت که میان سرمایه اجتماعی دبیرستان های دخترانه و مولفه های انتقال دانش مانند بکارگیری تجربیات شاغلین، توزیع مناسب دانش در واحد های مختلف، سهولت دسترسی کارکنان به دانش موجود، اعطای پاداش بزای تشریح دانش و برگزاری جلسات منظم برای به اشتراک گذاری دانش، در این دبیرستان ها رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی چهارم

برای بررسی این فرضیه نیز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. همانطور که در جدول شماره ۶ مشاهده شد، میزان ضریب همبستگی میان سرمایه اجتماعی و خلق دانش

در دبیرستان های مورد مطالعه، رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر، نتایج حاصل از آزمون این فرضیه نشان می دهد که میان سرمایه اجتماعی دبیرستان های دخترانه و مولفه های خلق دانش نظیر همکاری هدفمند با سازمان های مشابه، تشویق کارکنان در زمینه ایجاد زمینه کسب دانش جدید، بروز رسانی مستمر مدارک و مستندات سازمان و تشویق و ترغیب ایده های نو خلاقانه کارکنان در زمینه دانش جدید، رابطه معنی دار و مستقیمی وجود دارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی پنجم

برای آزمون این فرضیه نیز بهترین روش استفاده از ضریب همبستگی پیرسون بود. بر اساس آزمون انجام گرفته و همانطور که در جدول شماره ۶ مشاهده شد، میزان ضریب همبستگی میان سرمایه اجتماعی و کاربرد دانش در دبیرستان های مورد مطالعه، رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد. در رابطه با آزمون این فرضیه نیز، چنین می توان نتیجه گرفت که میان سرمایه اجتماعی دبیرستان های دخترانه و مولفه های کاربرد دانش مانند حمایت از کسب دانش جدید توسط کارکنان، بکارگیری مستمر و مداوم دانش جدید در جهت تحقق اهداف سازمان، توجه به مهارت ها و تجربیات کارکنان، در این دبیرستان ها رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد.

نتیجه گیری کلی و پیشنهادات

با توجه به آزمون فرضیه اصلی تحقیق و وجود رابطه معنی دار بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در دبیرستان های دخترانه شهر تبریز، پیشنهادات زیر ارائه می گردند:

۱- با توجه به اینکه انتقال اطلاعات و دانش در سطح کلان و خرد بین افراد و سازمان ها بستگی به افرادی دارد که این انتقال را تسهیل و تسریع می کنند، در نتیجه، تمام عواملی که مشوق ارتباط بین فردی و یا مانع آن باشند بر مبادلات اطلاعاتی افراد نیز تأثیر گذار خواهند بود، بنابراین، پیشنهاد می شود به ارتباطات و تعاملات موجود میان افراد توجه شده و موانع ارتباطات و تعاملات شناسایی و رفع گردند.

۲- نظر به اینکه هرچه سازمانی بتواند بیشتر تعاملات اثربخش را در میان کارکنان خویش در داخل گروه ها و واحدهای سازمانی افزایش دهد، بیشتر می تواند نسبت به اثربخشی مبادلات اطلاعاتی میان افراد خویش، و در نتیجه مدیریت اثربخش دانش سازمانی اطمینان حاصل

نماید، بنابراین، ایجاد، پایش و گسترش فرهنگی که این نوع ارتباطات و تعاملات را ترغیب و تشویق نماید، پیشنهاد می‌گردد.

۳- خلق دانش یک شاخص مهم برای اجرای مدیریت دانش می‌باشد. با توجه به وجود رابطه معنی دار بین سرمایه اجتماعی و خلق دانش در این پژوهش، پیشنهاد می‌گردد در دبیرستان‌ها، به کاربست مکانیزها و طراحی فرایندهای مناسب برای خلق دانش جدید ارزش داده شود.

از جمله روش‌های تسهیل خلق دانش در سازمان می‌توان به همکاری با سازمان‌های مشابه و مرتبط، تشویق و ترغیب فعالیت‌های مضاعف کارکنان در رابطه با مدیریت دانش، بروز رسانی مستمر مدارک و مستندات سازمان، ایجاد امکانات و تسهیلات لازم برای توسعه تبادل دانش در سازمان و ابراز علاقه به نظرات و ایده‌های خلاقانه کارکنان در زمینه مدیریت دانش، اشاره نمود.

منابع

- ابطحی، سید حسین صلواتی، عادل. (۱۳۵۸). مدیریت دانش در سازمان، تهران: انتشارات پیوند نو، چاپ اول.
- الوانی، سید مهدی و دانایی فرد، حسن. (۱۳۸۰). گفتارهایی در فلسفه تئوری‌های سازمان دولتی، تهران، انتشارات صفار، چاپ اول.
- الوانی، سید مهدی. تهمینه ناطق و محمد مهدی فراحی. (۱۳۸۶). نقش سرمایه اجتماعی در توسعه مدیریت دانش سازمانی، فصلنامه علوم مدیریت ایران، سال ۲، شماره ۵، ۳۵-۷۰.
- انواری رستمی، علی اصغر. وشهائی، بهنام. (۱۳۸۸). مدیریت دانش و سازمان یادگیرنده: تحلیلی بر نقش مستند سازی دانش و تجربه، فصلنامه مدیریت فناوری اطلاعات، شماره ۲، ۱۸-۳.
- ترنتن، استیو و مک کراکن، کریسی. (۱۳۸۶). نقش عامل انسانی در مدیریت دانش، کتابداری و اطلاع رسانی، شماره ۳۷، ۱۹۹-۲۱۱.

- حسن زاده، محمد. (۱۳۸۵)، مدیریت دانش، مفاهیم و زیرساخت ها، تهران: انتشارات کتابدار .
- زعفریان، رضا. مونا اسماعیل زاده و نساء شفاهی. (۱۳۸۷)، ارائه الگوی مدیریت دانش در کسب و کارهای کوچک و متوسط، توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره ۲، ۱۰۲-۷۵.
- سوری، حسن. (۱۳۸۶)، مهندسی مجدد در سازمان های ایرانی، تهران: نشر رسا، چاپ اول.
- عبدالهی، محمد. و میرطاهر موسوی. (۱۳۸۶)، سرمایه اجتماعی در ایران؛ وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان شناسی گذار، رفاه اجتماعی، سال ۶، شماره ۲۵، ۲۳۳-۱۹۵.
- قاسمی، وحید. رضا اسماعیلی و کامران بدیعی. (۱۳۸۵)، رتبه بندی سرمایه اجتماعی در شهرستان های استان اصفهان، رفاه اجتماعی، دوره ۶، شماره ۲۳.
- مشبکی، اصغر. و زراعی، عظیم. (۱۳۸۲)، مدیریت دانش با محوریت نوآوری، فصلنامه مدیریت و توسعه، شماره ۱۶.
- موسوی، عباس. (۱۳۸۴)، مدیریت دانش، مجله اصلاح و تربیت، شماره ۴۶، ۲۳-۱۲.
- ناطق پور، محمد جواد. و فیروز آبادی، سید احمد. (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر شکل گیری آن در شهر تهران، جامعه شناسی ایران، دوره ۶، شماره ۴، ۵۹-۹۱.

-Bhatt,GD.(2001). Knowledge management in organization: Examining the interaction between technologies,techniques,and People,journal of Knowledge Management, Vol.5,No.1,pp.68-75.

-Cohen,D.&Prusak, L.(2001). In good company :how social capital make organizations Work,In Vilanova& josa (2003) Social capital as a managerial phenomenon working, paper department of Industrial Engineering and Management,Tamper university of Technology.

-Davenport,T & L.prusak(1998),Working knowledge:how organizations manage what they Know, Boston:Harvard Business School Press.

-Hales, S(2001), Dimensions Knowledge and its management,Slon Management sloan Management Review.

-Nahapiet, j. & S. Ghoshal(1998),Social capital, intellectual capital and the organizational Advantage,Academy of Management Review,Vol.23 No.2,pp.242-266.

-Putnam, R .D .& K. A. Goss (2002), Inrtoduction, in Putnam, democracies in flux, The Evolution of Social Capital inContemporary Society, Oxford Univer